

SK 7

BÜYÜK HAVUZ (Su toplama havuzu)

KEMER PURGAZ

- TB (7-6) Ve Havuz, ki sular anda cem olurlar
TE (8-6) Ve Havuz, ki sular anda cem olur
TM (7-5) Ve Havuz, ki sular anda cem olur.

kemakân bir nice lüleler su revan olmuş görüp ol abı musaffadan safa ile nûş edüp bir dereye daha revane oldular. Anda dahi abı müseffanın letafet ile cereyanın müşahede eyleyüp mübarek kaşlarının çini gidüp mevci deryayı gazepları bittamam sükûnet bulup bu hakiri hal'atı kâmkârile ser'efraz edüp bir nice veçhile akranımdan mümtaz eylediler.

Bi sütun dehirde ol hüsrevi şirin suhan

Bendede can oynamakta hidmetinde gühen

Amma ol seri hayl ehli nifakın haru haşa kin giderüp abı hayatın binam ve nişan etmek makamına vardı. Saadetlû Padişah Emîni mezkûre iltifat eylemeyüp bu hakiri eltafi amimelerile şadan eyleyüp tah-tı devlete azimet mahallinde hikmeti ilâhiye ile lisanıma cari oldu ki, "saadetlû padişahım! bu bendenin su yolları binasında nice tasarrufi hasım vardır. Cümledenberi bu derelerin her birinde Havuzlar ve kâfiri mermer oluklar olmaktadır. Müruru eyyam ile yıkılıp ziri zeminde binışan olmuştur. İnşallahü taalâ padişahı cihan penah devletinden ankarip zuhur etmek ümid olunur,, dedim. Bu cevabı basevaba teslim edüp tamamı sefa ile sarayı hümayunlarına revane oldular. Elkal alâmacera.

Hikmeti hüda ol derelerin her birinde kâgir âli havuzlar ve ziba yekpare mermerden oluklar bir nice yerde zahir oldu. Mezkûr Emîni bina her birinde saadetlû Padişaha müjdeciler gönderdi. Yine bir müddetden sonra şevketlû Padişah devletle gelüp çıkan havuzları ve mermer nav'danları seyreyleyüp bu hakiri hal'at ihsan ve iltifatları itibarile kâmkâr eylediler ki, mahsudu ayan rüzgâr oldum.

Sinan Kırkçeşme sularını İstanbul'a akıtırken su yolları üzerinde bazılarını tamamen baştan yapmak, harap olmuş olanlarını dâ ihya etmek suretile bir çok muhteşem su kemerleri kurmuş ve Ayvattan gelen Kırkçeşme galerisile Kâğıthane suyunun galerisini Mogolağa (Mağlava) civarında büyük bir havuzda birleştirmiştir. Baş havuz diye adlandırılan bu su birleştirme havuzu için sâ'i:

"Ol havuz ki, mecmaul enhardır Ziri zeminde binası temeli ile şöyle mülâhaza oluna ki, Galata kulesincedir,, diyor.

Orada dilküşa abı musaffa

Olur aynen tesemmi selsebila

O havzı mehveş hub müdevver

Olur bağı cinanda havzı kevser

Andan sonra yollarını tamir edüp 962 tarihinin Zilkadesi evailinde mübaşeret olunup 971 tarihinde tamam olmuştur. İhracatına dört yüz kerre yüz bin ve iki yüz bin altmış üç bin akçe sarfolunup.

Badehu seyli azimde münhedim olan muallâk kemerinin tekrar binasını doksan yedi yük ve doksan bir bin yüz kırk dört akça sarfolunmuştur. Ve nice zahmeti bipayandan sonra ol abı revanın çeşmei kırk çeşme semtine revan eyledik. Cenabı Şahı cihan müjdeciler revana oldu.

Dediler ey şahı âlem, Hüsrevi encüm haşam

Bahtü izü devletin olsun ziyade dem bedem

def olunmasın emredip buyurdum ki, vusül buldukta bizzat mukayyet olup zikrolunan su yolunun üzerine varıp her ne mahalde evler ve helâlar vaki olmuş ise sahiplerini ve vakfolunanların mütevellilerini ihzar eyleyip vakıa su yoluna zarar ve ziyanları olduğu mukarrer ise olan şer ile sabit ola vaki zararları her ne tarikle def ve ref olunmak müyesser ise şer ile def eyleyip bir veçhile tathir ve pâk ettiresinki dahi bir tarikle su yoluna zarar olmak ihtimali olmaya. Fi. 5 Safer 983.

Bu vâzîyet üzerinden, Kırkçeşme sularının şebekesini çizelim: Kırkçeşme diye anılan sular dört bentle bunların katmalarının vermiş olduğu suların mecmuunu teşkil eder. Bu bentlerden Karanlık bent, Büyük bent ve Kirazlı bendin suları birleşerek Eğri kemerle Başhavuza gelir. Bu su tesisleri Kâğıthane köyünün şimalinde bir küme teşkil eder. Bu şebekenin şimal, kısmen de batısında diğer bir bent daha bulunur ki, bunun kemerleri ve suyolları da Başhavuzda toplanır. Bu suretle her iki su yolu tek bir yolla Maglava, Güzelce ve diğer kemerlerle geçtikten sonra Eğrikapıdan şehre girer.

Su halde bugünkü Başhavuza gelen iki büyük su yolu II. Süleyman zamanında da esas olarak mevcut bulunuyormuş. Bunlardan Eğri kemer tarikile geleni "Kâğıthane suyu,, Süleymaniye kemerile geleni de "Kırkçeşme suyu,, adını alarak ve Başhavuzda birleşerek Eğrikapıdan şehre dahil olurmuş.

İstanbul şehrine su temin eden eski su tesislerinin kuruluşu muhtelif Osmanlı hükümdarlarının zamanında vukubulmuş ve dâima bir tekâmül seyri takip etmiştir. Bunu tetkike uğraşmak bize şehir suyunun ne tarzda temin edilmiş olduğunu öğretir.

İstanbul Sularının kuruluş ve tekâmül tarihini şöyle bir sıra üzerinden görmek kabildir. Fatih II. Mehmet, II Bayazıt ve I. Selimin saltanatı esnasında şehre su temini hususunda yapılan mesai başlıca Halkalı civarı menba suları üzerine inhisar etmiş ve bunda büyük âmil şehir halkını etrafında toplayan dinî ve içtimâî müesseselerin şehrin yüksek tepelerinde kurulması olmuştur. Bu arondismanlara, ancak Halkalı civarlarından sular getirmek kabil olduğundan bu menba suları ilk zamanlarda temayüz etmiş ve bu çalışmalardan Fatih, Bayazıt, Selimiye sularile bunların katmaları doğmuştur. Şehrin genişlik ve nüfusunu mütemediyen artması ve bu suların kifayetsizliği karşısında su temini için daha başka kaynaklar aranmış, bundan II. Süleymanın saltanatı esnasında çalışmalardan Kâğıthane - Kırkçeşme suları hasıl olmuştur. Daha sonraları ise yine Halkalı civarından gelen suların kıymeti unutulmamakla beraber, şehirde zamanla artan su ihtiyacının önlenmesi için bütün mesai Kâğıthane - Kırkçeşme su şebekesinin tevsî ve tekâmülü üzerinde tekâsüf ettirilmiştir.

I. Mahmuttan itibaren şehrin Boğaziçi, sonrada Beyoğlu kısmının canlanması buralara da su teminini istemiş, bu tarihten itibaren Belgrad ormanlarındaki diğer derecikler üzerinde Boğaziçine su akıtan bentler kurulmuştur.

delme yol oldukça uzar, 1972 metrenin sonunda Kırkçeşmenin meşhur kemerlerinden biri olan Eğri kemere varır. Kemerburgaz yolu ve Kâğıthane deresi üzerinden geçen bu kemer şimalden cenuba evvelâ tek ve alçak bir göz örerek başlar, yavaş yavaş kemer gözlerinin yüksekliği artar yolu ve dereyi aşmak üzere kısmen açıklığı cenuba bakan bir zaviye yaparak kıvrılır, Aynı zamanda yüksekliği de artar, evvelâ tek sonra iki katlı olan kemer derenin üzerinde de üç katlı olduktan sonra karşı tepeye bağlanır. Kemerin boyu 340 metredir. Kemerden sonra galeri 952 metre yol aldıktan sonra tekrar delme galeri halini alır ve böylece 884 metre uzadıktan sonra Başhavuza ulaşır. Başhavuzun yapısı yuvarlak şekildedir. İç kutru 9 m, 80. Temel kısmı ile duvarının kalınlığı 3 m, 25. dir. Havuzun içine bakışta iki katlı görünür. Giriş ve çıkış galerisinin bulunduğu kısmın derinliği 5 m, 90. dir. Bunun iki metrelik kısmında su vardır. Üst kısmında 1 m, 70X1 m, 13. eb'adındaki bir kapıdan başlayan döner bir taş merdiven alt kısmındaki galeri ağızına kadar iner.

Başhavuzda Kırkçeşmenin ilik örgüsündeki Kâğıthane suyu adıyla Paşaderesinde ve o zamanlar henüz kurulmamış olan Büyük bendin derelerinden gelen sulara Belgrat ormanındaki Sinanın isgara havuzlarından Kırkçeşme kolu da katılırdı. Bu isgara havuzlardan Bakraçdere, Ortadere hâlâ bir katma olarak kalmalarına rağmen Ayvatdere üzerinde ayrıca bir bent de kurulmuştur. Bu kol evvelkine nazaran ayrı bir su tesis zümresi teşkil eder. Bunlardan Başhavuza doğru gelirse, Ayvat bendinden isgarasına kadar mesafe 884 m. isgarasının boyu 8 m. havuzu ise 5 metredir. Isgaradan Ayvat kemerine kadar galeri ise 775 m, 20. dir.

Ortadere isgarası 3 m, 40. havuzu 4 m, 42. Ayvat kemerine kadar 1292 m, Ayvat kemeri 61 m, 20. Ayvat kemerinden Kurt kemerine galeri ise 380 m, 80 dir.

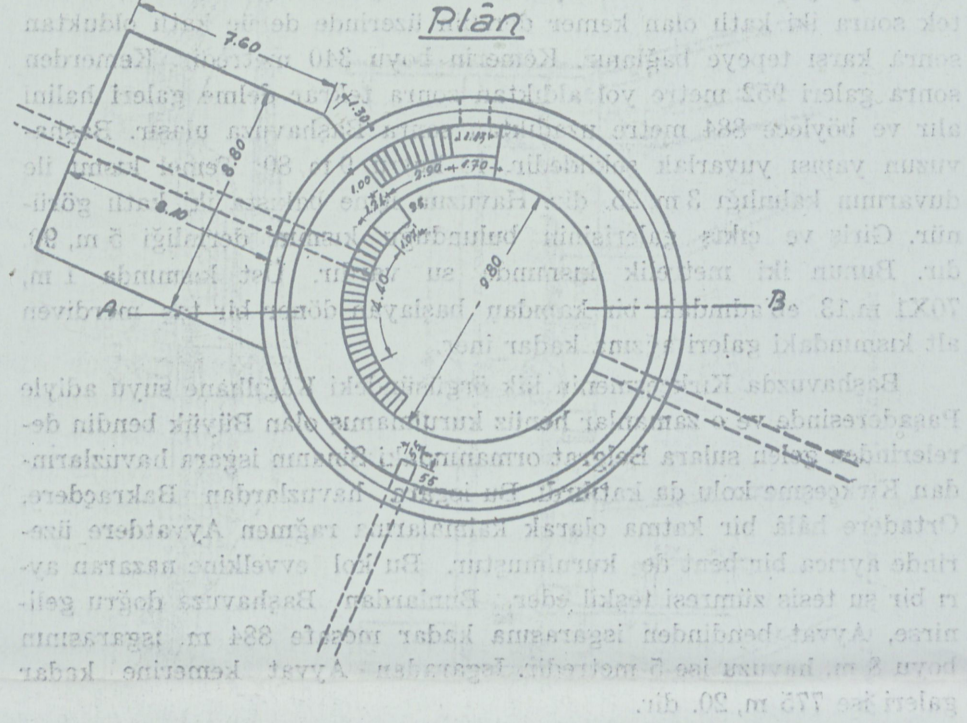
Bakraçdere isgarası 3 m, 40. Bakraçdere havuzu 2 m, 72. Bakraçdere lâğımı Kurt kemerine kadar 1147 m, 20. Kurt kemeri havuzu 5 m, 44. dir. Kurt kemerinin boyu 224 m, 40. Kurt kemeri önünden Uzun kemere kadar su yolu 2279 metre Davutpaşa mer'a kısmı 17 m, 20. Uzun kemerin boyu 489 m, 60. Uzun kemerden Başhavuza kadar su yolu 1700 metre Başhavuzun boyu 13 m, 60. Başhavuzdan önündeki sette kadar su yolu 204 m, set kısmı 13, m. 60 dir. Set önünden sonra su yolu 1825 m, 80. daha uzar. Sinanın baştan yaptığı Mağlava kemerine gelir, kemer 234 m, 40 dir. Mağlava kemerinden sonra su yolu Sinanın diğer bir kemerine, Güzelce kemere gelinceye kadar 2312 metrelik bir mesafe daha ilerler. Güzelce kemerin boyu 149 m, 60 dir.

Kırkçeşme ana galerisi bu hizalardan vaktiyle büyük bir katma alırdı. III. Ahmedin devrinde müteaddit bentlerden su veren bu tesislerin harabeleri yerinde bugün ancak su isgaraları kalmıştır.

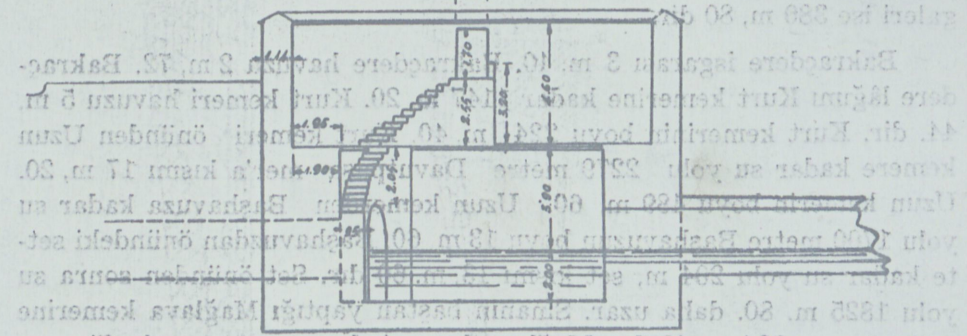
Cebeci köyüne doğru su galerisi takip edilirse Deliklikaya kemeri, Azizpaşa kemeri, Cebeci kemeri, Arpacı kemeri, Büyük isgara ve eski isgaradan sonra III. Ahmedin yıkık Cebeci köy bendinden gelen galeri

ile karşılaşılr. Cebeci isgarası 6 m, 80. Cebeci isgarasından sonra Aziz-paşa çiftliği üzerinde kemere kadar su yolu 880 m. tutar.

Tekrar İstanbul'a inen galeri üzerine dönülürse Arpacı ve Delikli kemerlerin boyu 20 m, 40 dır. Delikli kemer önünden Güzelce kemer

A-B Kesiti

Baş-havuz

önüne kadar galeri 503 m. Güzelce kemerden Viran kemere kadar 272 m; Viran kemere 17 m; Viran kemerden Kumrulu kemere kadar galeri 231 m, 20. Kumrulu, kemer 19 m; Kumrulu kemerden Sarı Süleyman geçesine kadar 149 m, 60, Sarı Süleyman geçesi kemeri 12 m, 24. Bu kemerden Çavuşköy künk savak önü kemerine kadar 1224 m; Çavuşköy kemeri 136 M. Bu kemerden öndeki kemere kadar 380 m; 80; bu kemerin boyu 10 m, 20; Künk savak önündeki lağım da Kirazdibine ka-